

Sygn. akt I ACa 337/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 września 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Piotr Wójtowicz
Sędziowie :	SA Joanna Naczyńska (spr.) SO del. Joanna Głogowska
Protokolant :	Agnieszka Szymocha

po rozpoznaniu w dniu 20 września 2016 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Z. P. i J. P.

przeciwko (...) Spółce Akcyjnej w W.

o zapłatę i rentę

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie

z dnia 22 grudnia 2015 r., sygn. akt I C 189/15,

1) zmienia zaskarżony wyrok:

a) w punkcie 2. o tyle, że zasądzoną nim kwotę 75 000 zł obniża do 50 000 (pięćdziesięciu tysięcy) złotych, a w pozostałej części powództwo oddala,

b) w punkcie 5. o tyle, że zasądzoną nim kwotę 75 000 zł obniża do 50 000 (pięćdziesięciu tysięcy) złotych, a w pozostałej części powództwo oddala,

c) w punkcie 8. o tyle, że zasądzone nim od pozwanego na rzecz powódki koszty obniża z 12 971, 63 zł do 10 162 (dziesięciu tysięcy stu sześćdziesięciu dwóch) złotych,

d) w punkcie 9. o tyle, że zasądzone nim od pozwanego na rzecz powoda koszty obniża z 12 971, 63 zł do 10 162 (dziesięciu tysięcy stu sześćdziesięciu dwóch) złotych;

2) oddala apelację w pozostałej części;

3) nie obciąża powodów kosztami postępowania apelacyjnego.

SSO del. Joanna Głogowska	SSA Piotr Wójtowicz	SSA Joanna Naczyńska
---------------------------	---------------------	----------------------

Sygn. akt I ACa 337/16

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 22 grudnia 2015r. Sąd Okręgowy w Częstochowie zasądził od pozwanego (...) SA na rzecz każdego z małoletnich powodów - Z. P. i J. P. z tytułu zadośćuczynienia za krzywdę wyrządzoną wskutek śmierci matki po 80 000zł, a z tytułu odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej wskutek śmierci matki - po 75.000zł. Kwoty te Sąd Okręgowy zasądził z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 7 sierpnia 2014r.. Nadto, z tytułu renty zasądził od pozwanego na rzecz każdego z powodów po 800zł miesięcznie, płatne z góry do 10. każdego miesiąca, poczynając od października 2013r. wraz z ustawowymi odsetkami od renty za okres od października 2013r. do września 2014r. – od dnia 18 września 2014r., a od późniejszych rat renty - od 11. dnia każdego miesiąca za który renta jest płatna. W pozostałej części Sąd Okręgowy powództwo oddalił i zasądził od pozwanego na rzecz każdego z powodów po 12.971,63zł z tytułu kosztów procesu.

Rozstrzygnięcie to Sąd Okręgowy podjął po ustaleniu, iż(...) doszło do wypadku - zderzyły się dwa samochody osobowe, kierowane przez osoby, którym ochrony ubezpieczeniowej z tytułu odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów udzielał pozwany. W wyniku tego wypadku śmierć poniosła matka małoletnich powodów - O. P., będąca pasażerką jednego z pojazdów. W chwili śmierci miała ona 33 lata, posiadała wyższe wykształcenie oraz była absolwentką studiów podyplomowych. Od 26 października 2002r. O. P. pozostawała w związku małżeńskim z Ł. P.. Powodowie – Z. P., urodzona (...) i J. P., urodzony (...) są dziećmi O. i Ł. P.. Rodzice powodów byli małżeństwem zgodnym, ojciec pracował utrzymywał rodzinę, a matka przyczyniała się do utrzymania domu i rodziny poprzez osobiste starania o wychowanie i opiekę nad powodami oraz prowadzenie gospodarstwa domowego. Była wzorową matką, cały swój czas poświęcała dzieciom, zajmowała się ich wychowaniem, nauką, organizowała im zabawy, rozrywki, zaprowadzała je do szkoły i przedszkola, chodziła na wywiadówki, odrabiała z córką lekcje, w razie potrzeby chodziła z dziećmi do lekarza. W 2007r. pracowała jako sekretarka, jej roczny dochód wyniósł 9.818,61zł. W związku z tym, że od września 2013r. młodsze z dzieci miało zacząć uczęszczać do przedszkola, O. P. planowała wrócić do pracy. Uzyskała zapewnienie ze strony P. K. – współnika spółki cywilnej (...) w C., że zostanie zatrudniona w charakterze koordynatora do spraw sprzątnięcia za wynagrodzeniem 2.500zł brutto (1.762,10zł netto). Ojciec powodów pracował przed wypadkiem i nadal pracuje jako administrator obiektów, za wynagrodzeniem ok. 2.400zł netto. Powodowie nie mają prawa do renty rodzinnej po matce. Koszty utrzymania rodziny P. obejmują: czynsz w kwocie 800zł miesięcznie, opłaty ze energię w kwocie 100zł miesięcznie, opłaty za gaz – w wysokości 200-250zł co dwa miesiące. Sąd Okręgowy ustalił, iż na wyżywienie i odzież dla powodów ich ojciec przeznacza ok. 1.500zł miesięcznie. Na podręczniki dla powódki wydał 600zł., a na wyprawkę do przedszkola dla powoda 400 zł. Powódka przed śmiercią matki brała udział w zajęciach tanecznych, które kosztowały ok. 200zł miesięcznie, a obecnie już w nich nie uczestniczy. Ojciec powodów oświadczył, iż jego wynagrodzenie nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich potrzeb dzieci i utrzymanie domu. W sprawowaniu bieżącej pieczy nad dziećmi aktualnie pomaga powodowi jego matka - A. P..

Sąd Okręgowy ustalił, iż powódka była silnie i pozytywnie związana z matką. Bardzo głęboko przeżyła jej śmierć. Płakała, dostawała spazmów, nie mogła się uspokoić. Nadal silnie przeżywa stratę matki. Zamknęła się w sobie, mało mówi, często ma łzy w oczach. Przed śmiercią matki była dzieckiem radosnym i wesołym, była bardzo dobrą uczennicą. Po śmierci matki opuściła się w nauce. Nie umie sobie poradzić ze śmiercią matki. Cierpi na zespół stresu pourazowego, który przejawia się bezradnością, biernością, chęcią chronienia bliskich i lękiem przed ich utartą i brakiem typowej dla powódki do momentu utraty matki - reaktywności. Małoletnia powódka odczuwa zgeneralizowany strach i lęk separacyjny, lgnie do obcych okazujących jej sympatię, jest pobudzona i rozkojarzona. W opinii biegłego symptomy

stresu pourazowego będą trwać u powodki przez lata, a utrata matki odcisnie się na jej osobowość i będzie miała wpływ na zaburzenia emocji, głównie z płaszczyzn bezpieczeństwa, przynależności i miłości. Małoletnia wymaga wsparcia i terapii psychologicznej w celu nabycia mechanizmów obronnych, które pomogą jej poczuć się bezpiecznie i pomijając negatywne dla niej i jej rozwoju sposoby radzenia sobie z traumą oraz nie wejść w rolę „dorosłej”, tj. matki opiekującej się młodszym bratem i cierpiącym ojcem. Sąd Okręgowy ustalił, iż także małoletni powód był bardzo silnie emocjonalnie przywiązany do matki. Przez dłuższy czas po śmierci matki był utrzymywany w przekonaniu, że mama jest chora i przebywa w szpitalu. Gdy dowiedział się od ojca i babci, że nie ma już mamy, stał się smutny i zachowywał dystans w stosunku do rówieśników, ciągle pytał o matkę. Obecnie niepokoi się każdą nieobecnością ojca i nie jest w stanie zasnąć, gdy nie ma go przy nim. Według opinii biegłych powód zaczyna świadomie odczuwać brak matki, postrzegać siebie jako dziecko „bez mamy”, inne i „gorsze” od kolegów, a obraz ten może się u niego utrwaląć. Powód wycofuje się z prawdziwego okazywania emocji, zmienia temat gdy rozmowa schodzi na kwestie trudne i smutne dla niego, ukrywa prawdziwe emocje za opowiadaniem historyjek z przedszkola. Jego poczucie bezpieczeństwa zostało zaburzone. Oderwanie od matki jest dla niego traumatyczne i destrukcyjne, negatywnie wpływa na rozwój sfery emocjonalnej i osobowościowej. Powód wymaga terapii i szczególnego postępowania, aby zniwelować dezorganizację życia emocjonalnego w przyszłości i lęk separacyjny, które mogą się przekładać na jego funkcjonowanie w okresie dorastania i dorosłości i wpływać na jego osobowość.

Poddając powyższe ustalenia ocenie prawnej, Sąd Okręgowy uznał, że ujemnym następstwem śmierci matki jest pogorszenie sytuacji życiowej powodów, jako że już nigdy nie będą oni mogli liczyć na opiekę matki przejawiającą się zarówno w finansowaniu ich potrzeb, jak i w dbałości o ich osoby, zapewnienie im bezpieczeństwa, wyboru właściwego leczenia w przypadku zaistnienia takiej potrzeby, zapewnienia wsparcia związanego z wyborem dalszej nauki, studiów, zawodu, sposobu spędzania wolnego czasu, rozwijania zainteresowań i talentów. Należne każdemu z powodów z tego tytułu odszkodowanie Sąd Okręgowy oszacował na 100.000zł, a po odjęciu kwoty już wypłaconej przez pozwanego (25.000zł) zasądził od pozwanego na rzecz każdego z powodów – w oparciu o art. 446 §3 k.c. - po 75.000zł. Stwierdził, iż śmierć matki wpłynęła niekorzystnie również na stan emocjonalny małoletnich powodów. Utracili oni wsparcie psychiczne, poczucie bezpieczeństwa i pomoc osoby im najbliższej. Skutki tej straty, w tym poczucie osamotnienia, cierpienia moralne i zaburzenia wywołane doznaną traumą, mają wpływ na aktualne i przyszłe funkcjonowanie powodów w sferze emocjonalnej i społecznej. Sąd Okręgowy uznał, iż doznaną z tego tytułu krzywdę niematerialną powinno załagodzić zadośćuczynienie w kwocie 120.000zł na rzecz każdego z powodów, a po uwzględnieniu, iż pozwany wypłacił już każdemu z powodów z tego tytułu po 40.000zł - w oparciu o art. 446 §4 k.c. - zasądził od pozwanego na rzecz każdego z powodów po 80.000zł. Odsetki od kwoty odszkodowania i zadośćuczynienia, Sąd Okręgowy zasądził od 7 sierpnia 2014r. – na podstawie art. 481§ 1 i 2 k.c. - mając na uwadze fakt wezwania pozwanego do zapłaty i prawem przewidziany termin 30 dni na spełnienie tychże świadczeń. Orzekając w przedmiocie renty, Sąd Okręgowy uwzględnił, że na O. P. spoczywał ustawowy obowiązek alimentacyjny wobec powodów. Kierując się regulacją art. 446 § 2 k.c. Sąd Okręgowy wziął pod uwagę, że matka powodów była osobą młodą, zdrową, w pełni oddaną dzieciom i realnie mogła zarabiać co najmniej 2.500zł brutto, czyli 1.800zł netto miesięcznie oraz, że mimo wykonywania pracy zarobkowej jej zaangażowanie w opiekę nad dziećmi byłoby większe niż ojca małoletnich. Uznał iż po potrąceniu wydatków na własne utrzymanie i utrzymanie domu, mogłaby łożyć na każdego z powodów po 800zł miesięcznie, łącznie 1.600zł i na takim też poziomie określił należną powodom od pozwanego rentę cywilną. Odsetki od poszczególnych rat renty, Sąd Okręgowy zasądził w oparciu o art. 481 § 1 i 2 k.c., uwzględniając fakt wezwania pozwanego do zapłaty i prawem przewidziany termin 30 dni na rozpatrzenie i spełnienie tegoż żądania, w konsekwencji czego zasądził ustawowe odsetki za opóźnienie w zapłacie renty za okres od października 2013r. do września 2014r. – od dnia 18 września 2014r., a od rat renty za dalszy okres, tj. od października 2014r. – od dnia następującego po dniu płatności poszczególnych rat, ustalonego na 10. każdego miesiąca. O kosztach procesu, Sąd Okręgowy orzekł stosownie do art. 100 k.p.c., art. 105 § 1 k.p.c. oraz § 2 ust. 1, 2, § 4 ust. 1, § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (t.j. Dz.U. z 2013r., poz. 490 ze zm.), rozdzielając je między stronami stosunkowo, przy przyjęciu, iż powodowie uiszcili 19.220zł z tytułu opłaty od pozwu i 7.200zł z tytułu kosztów zastępstwa procesowego oraz 34 zł z tytułu opłaty skarbowej od pełnomocnictw (łącznie 26.454 zł), a pozwany poniósł koszty zastępstwa procesowego, opłatę skarbową

od pełnomocnictwa i zaliczkę na poczet kosztów opinii biegłego w łącznej kwocie 7.595,72zł. Jako, że powodowie utrzymali się ze swymi roszczeniami w 98,5%, rozliczenie to doprowadziło do zasądzenia od pozwanego na rzecz każdego z powodów po 12.971,63zł z tytułu kosztów procesu.

Apelację od wyroku wniósł pozwany, zaskarżając go w części zasądzonej na rzecz każdego z powodów odszkodowanie przenoszące 25.000zł i w części zasądzonej rentę wyższą niż 600zł miesięcznie. Domagał się oddalenia powództwa w zaskarżonej części i rozliczenia kosztów procesu adekwatnie do ostatecznego wyniku sporu, jak i zasądzenia kosztów postępowania apelacyjnego. Alternatywnie pozwany wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania. Zarzucił, iż Sąd Okręgowy poczynił ustalenia sprzeczne z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego i dokonał błędnej wykładni oraz niewłaściwie zastosował regulacje art. 446 § 3 i § 4 k.c. oraz art. 446 § 2 k.c., ponieważ szacując wysokość należnej powodom renty rażąco zawyżył kwoty jakie na powodów mogłaby łożyć ich matka wykorzystując swe możliwości zarobkowe i czyniąc osobiste starania o ich utrzymanie i wychowanie. Wywodził, iż z dochodu rzędu 1.800zł nie mogłaby łożyć na powodów łącznie 1.600zł. Nadto zarzucił, iż stosując art. 446 § 3 k.c. Sąd Okręgowy nie porównał sytuacji majątkowej powodów istniejącej przed i po wystąpieniu szkody, lecz koncentrując się na kryteriach istotnych z punktu widzenia zadośćuczynienia wskazał, że pogorszenie sytuacji życiowej powodów polegało na pozbawieniu ich osobistej opieki ze strony matki, pozbawieniu wsparcia w dokonywaniu wyborów życiowych, zapewnienia bezpieczeństwa emocjonalnego. Podniósł, że sytuacja materialna powodów nie uległa pogorszeniu, ponieważ źródłem dochodów rodziny były i są nadal zarobki ojca powodów, które nie uległy zmianie.

Powodowie wnieśli o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Zakresem odszkodowania, o którym mowa w przepisie art. 446§3 k.c. objęty jest uszczerbek majątkowy wyznaczany przez niekorzystne zmiany w sytuacji materialnej spowodowanej śmiercią osoby bliskiej (niewyczerpujące hipotezy art. 446 § 2 k.c.), jak też zmiany w sferze niematerialnej rzutujące na sytuację materialną. Trafnie apelujący zarzuca, iż Sąd Okręgowy rozstrzygając o wysokości należnego powodom odszkodowania nie porównał wnikliwie sytuacji majątkowej powodów istniejącej w okresie poprzedzającym i w okresie następującym po zdarzeniu, z którego wywodzą oni swe roszczenia. Sąd Apelacyjny w tej materii zauważa, iż przed śmiercią matki powodów, ich rodzina utrzymywała się z dochodów ojca rzędu 2.500zł netto, a zatem na każdego członka rodziny przypadало 625zł. Jako, że matka powodów miała realną ekspektatywę zatrudnienia za wynagrodzeniem ok. 1.800zł netto, a jednocześnie nadal czyniłaby osobiste starania o utrzymanie i wychowanie powodów oraz wspierała ich we wszelkich sferach życia, standard życia powodów polepszyłyby się, w szczególności dochód na członka rodziny wzrósłby do 1.075zł. Aktualnie na członka rodziny powodów przypada 833zł (jako że dochód powoda 2.500zł dzieli się na trzy osoby). Oznacza to, że dochód na członka rodziny jest niższy o niespełna 250zł, niż gdyby matka powodów żyła i pracowała. W tych warunkach, mając na uwadze także wymiar materialny osobistych starań O. P. w przyczynianiu się do zaspokojenia potrzeb rodziny, zasądzone przez Sąd Okręgowy na rzecz każdego z powodów odszkodowanie jawi się jako nieadekwatne i wygórowane, zwłaszcza, że uszczerbek majątkowy powodów niweluje na bieżąco zasądzona na ich rzecz, niezależnie od odszkodowania renta cywilna. Miarkując potencjalny wkład matki powodów na aktualny i przyszły standard materialny powodów, wysokość należnej im renty cywilnej, Sąd Apelacyjny podzielać częściowo zarzuty apelacji uznał, iż odszkodowanie z tego tytułu należne każdemu z powodów winno odpowiadać kwocie 75.000zł, a po odjęciu kwot wypłaconych przed procesem - 50.000zł.

Za niezasadne natomiast Sąd Apelacyjny uznał zarzuty pozwanego kwestionujące wysokość zasądzonej na rzecz powodów renty. Jak to już podkreślono hipotetyczny wkład materialny matki w wychowanie i utrzymanie powodów powinien być brany pod uwagę zarówno przy ocenie wysokości odszkodowania, o którym mowa w przepisie art. 446 § 3 k.c. jak i renty uregulowanej przepisem art. 446§2 k.c., z tym rozróżnieniem, że odszkodowanie jest świadczeniem jednorazowym, rekompensującym szkodę wywołaną pogorszeniem aktualnej i przyszłej sytuacji materialnej, a renta - świadczeniem rozłożonym w czasie, odpowiadającym swym zakresem świadczeniom alimentacyjnym, jakich powodowie mogliby oczekiwać ze strony matki. Czynniki kształtującymi wysokość renty są z jednej strony potrzeby

powodów, a z drugiej - możliwości finansowe zmarłej matki i ekwiwalent finansowy jej osobistych starań o utrzymanie i wychowanie powodów. Dlatego też, choć rację ma apelujący, podnosząc iż hipotetyczne zarobki matki powodów pozwalałyby jej aktualnie na finansowanie potrzeb każdego z powodów co najwyżej do kwot po 600zł miesięcznie, niemniej świadczenie to należy zwiększyć o hipotetyczny ekwiwalent finansowy osobistych starań o utrzymanie i wychowanie powodów, w tym koszty prowadzenia gospodarstwa domowego i opieki nad powodami, szacowany na 200zł w odniesieniu do każdego z powodów.

Z tych to też przyczyn, Sąd Apelacyjny - w oparciu o art. 386§1 k.p.c. – zmienił zaskarżony wyrok o tyle, że obniżył zasądzone od pozwanego na rzecz każdego z powodów odszkodowanie za pogorszenie się sytuacji życiowej do 50.000zł. Natomiast w dalej idącym zakresie apelację - na podstawie art. 385 k.p.c. - oddalił, jako bezzasadną. Częściowa zmiana wyroku skutkowałą zmianą rozstrzygnięcia o kosztach procesu. Rozliczając te koszty, stosownie do art. 100 zdanie pierwsze k.p.c. w zw. z art. 108§1 k.p.c., adekwatnie do ostatecznego wyniku sporu, przy przyjęciu, iż każdy z powodów utrzymał się ze swym roszczeniem w ok. 82% oraz, że suma kosztów procesu wyniosła 34.050zł, Sąd Apelacyjny ustalił, iż pozwany winien pokryć te koszty do kwoty 27.921zł, a skoro pokrył je do kwoty 7.595,72zł, to zaokrąglając do pełnych złotych winien zwrócić powodom łącznie 20.324zł, czyli każdemu po 10.162zł. Natomiast orzekając o kosztach postępowania apelacyjnego, Sąd miał na uwadze, iż określona w apelacji wartość przedmiotu zaskarżenia w odniesieniu do roszczeń każdego z powodów wynosiła 52.400zł, a wobec tego, że każdy z powodów uległ w postępowaniu apelacyjnym ze swym roszczeniem w ok. 48%, to przy stosunkowym rozliczeniu kosztów musiałby zwrócić pozwanemu 1.042zł (2.620zł opłata od apelacji + 5.400zł wynagrodzenie pełnomocnika powoda + 5.400zł wynagrodzenie pełnomocnika pozwanego x 48% – 5.400zł wynagrodzenie pełnomocnika powoda), niemniej charakter sprawy, jak i sytuacja materialna i osobista każdego z małoletnich powodów oraz ich głębokie poczucie krzywdy, uzasadniające subiektywne przekonanie o zasadności dochodzonych roszczeń przemawiały za zastosowaniem dobrodziejstwa art. 102 k.p.c. i nie obciążeniem powodów kosztami postępowania odwoławczego.

SSO Joanna Głogowska SSA Piotr Wójtowicz SSA Joanna Naczyńska